

Sjećanje na plovidbu po moru za vrijeme NOB-e

U velikim pothvatima naše narodnooslobodilačke borbe veliku ulogu odigrala je naša mlada mornarica, sastavljena od malih i trošnih čamaca, gaeta, leuta, trabakula, motornih jedrenjaka i nekoliko manjih parobroda. Kao pomorski kapetan i ja sam u njoj sudjelovao pa iznosim o tome neka svoja sjećanja.

Naši su brodovi održavali veze preko otoka Visa s određenim mjestima naših okupiranih krajeva, sa svim oslobođenim predjelima na našoj obali i sa savezničkim snagama u Italiji. Otok Vis je kako je poznato bio središte svih naših pomorskih veza.

Na našoj obali između otoka i još neoslobođene naše obale plovilo se obično noću, a za vrijeme dana zaklanjalo se u podesnim a određenim uvalama, u kojima su brodovima pružali preostali stanovnici punu pomoć. Glavni neprijatelji bili su nam borbeni čamci i avijacija. Smjerovi plovidbe sa Visa za Italiju vodili su s istočne ili zapadne strane otoka, prema tome kako su nalagale ratne prilike, pa se odatle određivao pravac na poluotok Gargano, uz talijansku obalu u udaljenosti obično 2 Nm do odredišta. Ako bi na povratku stigli do poluotoka Gargana ranije, za vrijeme dana, pristali bi u luku Vieste na istom poluotoku i tu bi sačekali sumrak da otplovimo prema Visu. Neposredno poslije kapitulacije Italije, dok se još na otoku Palagruži nalazila talijanska vojska, brodovi su plovili 5—6 Nm daleko od otoka, jer su se u tom prostoru pojavljivali njemački avioni.

U to ratno doba plovilo se u vrlo skućenim i skromnim mogućnostima. Brodovi su oskudijevali brodskim potrepštinama. Glavno je bilo da imaju kormilo i ispravnu busulu i da im stroj radi. Na Visu nije bilo u izobilju vode, pa je se za potrebe broda crpilo iz čatrnja, a posada broda je prenosila u posudama. Sličnom poteškoćom se opskrbljivalo brod i ugljenom u luci Bari. Po danu bi se veći brodovi sklanjali u uvalu Stončica na otoku Visu i svezali se uz hridine. Momčad bi sjekla grane obližnjeg raslinja i maskirala svoj brod. Sačekali bismo zatim sumrak da ponovno doplove u luku Vis i ukrcaju ranjenike i zbjeg, pa s njima otputujemo u Italiju. Prije odlaska dobili bismo za svaku noć plovljenja ugovorene svjetleće signale potrebite za raspoznavanje. Oni su se sastojali od bijelog, crvenog i zelenog svijetla u kombinacijama rasporeda: za svaku noć dobio bi se novi znak. Manji brodovi obično nijesu imali fenjere bojadisanih stakala, pa su morali pokrivati fenjer zelenim i crvenim platnom signalnih zastavica. Više se puta nijesu mogla razaznati ugovorena svijetla, pa bi straža ugledavši brod s obale odjednom prema njemu zapucala. Kad bi se iznenadno pojavio koji veći brod spremna i budna straža ne bi vjerovala ni u pokazane signale, pa bi otvorila vatru.

U KONVOJU IZMEĐU VISA I ITALIJE

Veći motorni jedrenjaci i parobrodi Narodnooslobodilačke vojske obično su saobraćali između talijanske i jugoslavenske obale pojedinačno bez pratnje, dok su jednom izuzetno radi prevoza većeg broja zbjega upućena u isto vrijeme dva broda i to »Ljubljana« i »Bakar« u pratnji engleskog razarača.

Iz talijanske luke Monopoli, gdje se nalazila baza naše transportne flote, 8. siječnja 1944. uputili su se na otok Vis parobrodi »Ljubljana« i »Bakar« sa zadatkom da tamo preuzmu 1.900 putnika zbjega i da ih prevezu u Italiju.

Na putu prema Visu najprije smo pristali u luku Bari, gdje smo se opskrbili potrebnim ugljenom, a slijedećeg dana prosljedili smo za luku Manfredoniu. Tu su zapovjednici dobili potrebna naređenja. Ujutro, 10. siječnja, nastavljena je plovidba do luke Vieste. Tu nas je dostigao engleski razarač koji nas je dalje predvodio. U sastavu nakon razarača plovila je »Ljub-

Vozni red

Pruga br. 1.

Vis - Hvar - Felakuka - Prigradica - Korčula

Ponedjeljak Četvrtak		Štorak: Petak:
0600 odh.	Vis	1545
0730 odh.	Hvar	1415 odh.
0830 odh.	Felakuka	1315 odh.
1045 odh.		1100 odh.
1145 odh.		1030 odh.
1315 odh.	Prigradica	0930 odh.
1345 odh.	Korčula	0800 odh.
1545 odh.		0600 odh.

Pruga br. 2

Vis - Hvar - Bol - Jelsa.

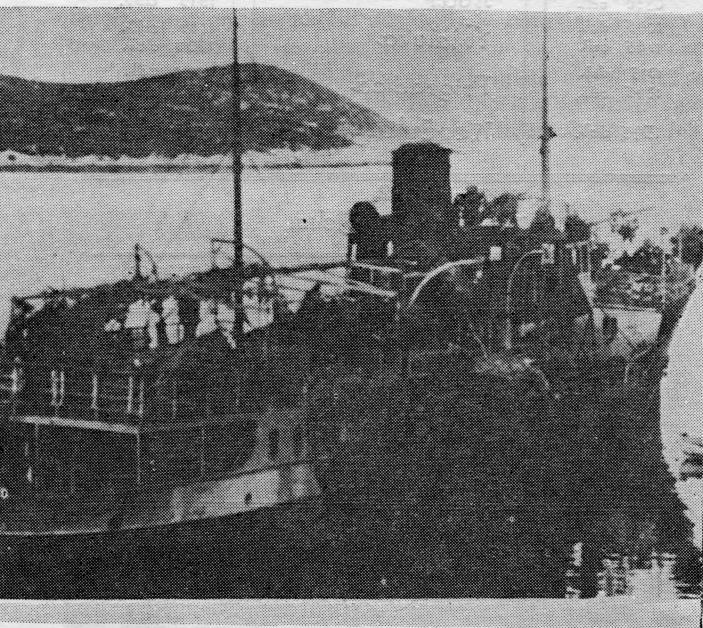
Srijeda: Subota		Srijeda: Subota:
0600 odh.	Vis	1730 odh.
0730 odh.	Hvar	1600 odh.
0800 odh.	Bol	1530 odh.
1015 odh.		1315 odh.
1045 odh.	Jelsa	1245 odh.
1130 odh.		1200 odh.

Vis, 11. ožujk 1944.

Prvi parobrodarski vozni red na slobodnom Jadranu u toku narodno-oslobodilačkog rata

ljana«, a zatim »Bakar«. U toj vožnji plovilo se brzinom od 8 Nm prema otoku Visu. Vrijeme je bilo tiho i vedro, upravo neobično lijepo za to nestalno doba godine. Ponekad su saveznički avioni izviđali morskupovršinu prelijetajući preko nas. Noć je brzo pala, a pun mjesec osvjetljavao je morskupovršinu. Nekoliko milja ispred otoka Visa »Bakar« je vozio brže i ostavljao razarač i »Ljubljanu«. Kad smo plovili mimo otoka Biševo, »Bakar« je pokazivao propisane svjetleće signalne znakove, ali otočna straža, i pored toga je ispalila puščane pa mitraljeske hlice. Stražari nisu vjerovali propisanim znakovima, jer su ugledali još dva velika broda iza nas. »Bakar« je prošao tu baražnu vatru, ali i na ulazu u luku Komiža straža je pucala na brod, iako opet davamo propisane signale. »Bakar« se ipak sretno probio i kroz to puškaranje i pristao uz obalu lukobrana slikovite komiške luke, a malo za njim pristala je i »Ljubljana«, dok nas je razarač čekao van luke. Na samom dugom komiškom lukobranu uz visoki zid, kao sjene stajahu u dugoj povorci ljudi noseći u rukama zavežljaje, a majke u naručju pospanu djecu. Svi su bili spremni za ukrcaj na brodove. Na parobrod »Ljubljanu« ukrcalo se 1.300 ljudi, a na »Bakar« 600. Žene, djeca i starci ukrcavahu se na brodove tiho i nečujno u najboljem redu, a u mislima s bolom u duši ostavljahu rodnu zemlju s njihovim popaljenim ognjištima u dalekim selima. Svi su se ukrcali u toku jednog sata. U 22 sata otplovili smo istim putem na pučinu prema Italiji. Osvanulo nam je pred Viestom, a ploveći dalje na večer smo stigli ispred luke Bari. Tu smo se usidrili i ostali do pola noći, a zatim prosljedili za luku Brindisi gdje smo stigli u samu zoru. Ispred luke čekali smo par sati dok nam je razarač signalizirao da uplovimo. »Ljubljana« i »Bakar« su zatim uplovili u Brindisi, a engleski razarač prosljedio je put za Bari. Tako je ovaj naš zadatak bio izvršen u potpunom redu, jer je za vrijeme vožnje među izbjeglicama vladao potpun red.

»Parobrod »Bakar« kamufliran granjem u uvali Ston-
čići na otoku Visu u studenom 1943. g.

PRVA REDOVITA PAROBRODSKA PRUGA NA SLOBODNOM JADRANU

Kad su se oslobodili srednjodalmatinski otoci Hvar, Korčula i Mljet, stvoreni su uvjeti za relativno mirniju plovidbu u ovom dijelu mora. Štab naše mornarice odlučio je da uvede prve redovite parobrodarske pruge.

Od Saobraćajnog odjeljenja Štaba mornarice na Visu dobilo se naređenje da parobrod »Ston« pod mojim zapovjedništvom od rujna 1944. godine započne prvu redovitu pomorsku prugu. Napisan je javno raspoređen prvi vozni red kao da smo u mirnodopskom vremenu s tačno određenim satovima dolaska i odlaska na prugama Vis — Hvar — Velaluka — Prigradica — Korčula i Vis — Hvar — Bol — Jelsa. (Vidi sliku). Parobrod »Ston« preuzeo je dakle te pruge, iako je u to vrijeme čitava naša obala od Ulcinja do Kopra bila je još pod njemačkom okupacijom. Parobrod »Ston« je u ovim prvim prugama s dana u dan prevezio ranjenike, vojsku i civilno stanovništvo te municiju i hranu za izgladnjele stanovnike srednjodalmatinskih otoka. Svi putnici su besplatno putovali, jer nisu imali novaca.

Plovilo se uz najveće opasnosti jer je po moru bilo rasuto bezbroj mina, koji bi se često usljed nevremena otkočile i plutale površinom mora, pa je trebalo na njih trajno i naročito paziti pogotovo u Peleješkom kanalu. I olupine potopljenih brodova koje su se nalazile pod morem u plićacima a za koje se nije znalo gdje se nalaze bile su također opasne za plovidbu. Svjetionici tada nijesu svijetlili, pa bijasmo prisiljeni kroz uske kanale i minska polja ploviti bez ikakve orijentacije motreći obrise kraja i otoka, gledajući u rijetke pomorske karte a najviše se pouzdavamo u naše poznavanje rodnog kraja. Sva obalna pristaništa, uz koje se pristajalo bila su srušena. Osim toga stalno je prijetila opasnost i od neprijateljskih brodova, koji su povremeno tuda plovili i mogli su nas napasti. Njemački avioni sa sinjskog i mostarskog aerodroma često su nas nadlijetali, ali bojeći se da smo naoružani nijesu nam se približavali, dok su manje motorne jedrenjake ponekad mitraljirali. Narod nam je u svemu mnogo i trajno pomagao. Kad bi ponestalo vode za parne kotlove ili ugljena, putnici i članovi posade nosili su skupa i požrtvovno vodu iz cisterna ili ugljen na brod. Ove pruge nijesu bile prekinute ni u najtežim slučajevima osim u onim kad su brodovi bili trenutno i hitno potrebni za prijewe vojske na druga mjesta iz strateških razloga obrane.

DOLAZAK PAROBRODA »STON« U OSLOBODENI SPLIT

Na povratku s redovite parobrodarske pruge po našim oslobođenim otocima, na večer 25. listopada 1944. parobrod »Ston« pristao je u luku Vis. Na dolasku doznasmo radosnu vijest da je oslobođen Split! Iste večeri dobio sam naređenje da slijedećeg dana otplovimo u taj naš grad sa zadatkom da prevezemo članove Oblasnog komiteta KP i Oblasnog Narodnog oslobodilačkog odbora za Dalmaciju. Svanuo je 26. listopada. U 10 sati putnici su se počeli ukrcavati na brod. Na samom ulazu sačekao sam i pozdravio prvoborce Dalmacije druga Vicka Krstulovića, političkog sekretara Oblasnog komiteta za Dalmaciju i predsjednika Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora za Dalmaciju Vicu Buljana. Na brodu se nalazilo mnogo putnika, među njima istaknutih vojnih i političkih rukovodilaca i kulturnih radnika. Čim su mu rekli da

sam zapovjednik parobroda Vice Buljan mi priđe i reče: »Vi imate važnu ulogu, da nas povedete u slobodu, a ja sam sritan što u licima vaših drugova, mornara ovog broda, vidim teškoće pomorskog života kroz koji ste prošli, otpornost kojom ste svladali morske oluje i iskrenost koju ste stekli u dodiru s ljudima po širokom svitu. Pa, neka, upravo svi mi na ovom brodu imamo puno pouzdanje u vas i uvjereni smo da ćete nas sritno dovesti u Split koji se sam oslobodio«. Drug Vicko Krstulović mi je govorio o obnovi pomorstva u novoj Jugoslaviji. Sreo sam dr. Cvita Fiskovića, koji se također nalazio na parobrodu i kompozitora Iva Tijardovića, s kojim sam razgovarao o organiziranju kulturnog života i obnovi spomenika u oslobođenoj domovini. Svi su oni visionarski gledali obnovu zemlje. Plovilo se po lijepom i mirnom moru uobičajenim rutama do luke Bobovišće na otoku Braču. U toj malenoj luci, koja nas je svih podsjetila na istaknutog borca i pjesnika Vladimira Nazora i njegova djetinjstva provedenog u njoj, trebalo je primiti zadnje instrukcije za plovidbu i ulazak u splitsku luku, jer je daljnji put prema željenom kopnu bio nesiguran i pogibeljan. Na izlasku iz luke Bobovišće sačekao nas je naoružani brod »Jadran« koji nas je predvodio. Plovili smo prema dobivenim uputstvima ravno nasred splitske uvala Bačvice, pa uz gradski lukobran na zgradu Lučke kapetanije. Kad smo ulazili u luku, zvonila su zvona sa svih splitskih crkava, a u luci su hiljade građana gusto ispunile lučki prostor. Ganutljivi susreti, pozdravi i pljesak, prvom parobrodu koji ulazi u oslobođeni Split, čuli su se nadaleko. Bio je to nezabavan prizor ispunjen radošću da smo opet u oslobođenom herojskom gradu. Spontani doček pun oduševljenja rodbine, prijatelja boraca i ispaćenih i izmučenih građana svijesnih da su slobodni i da smo pobijedili neprijatelje. Ja nisam nikada doživio sretnijeg prizora. Loše odjeveni, izmršavljeni, na zapuštenoj obali bombardiranog grada nisu izgledali očajnici već ljudi koji su hrabro podnijeli okupaciju i sada nas dočekali preporođeni. Kad smo oko 16 sati pristali uz gat, razdijeljeno je s broda mnogo primjeraka izvanrednog izdanja »Slobodne Dalmacije«, tiskanih na Visu koji su za trenutak bili potpuno razgrabljeni. Kad se na zapovjedničkom mostu pojavio drug Vicko Krstulović nastao je urnebes oduševljenja. On se obratio kratkim dirljivim govorom svojim sugrađanima i čestitao im oslobođenje. Čuli su se ratni povici maršalu Titu i novoj Jugoslaviji, pjesma, dozivanje poznatih. To oduševljenje na splitskoj rivi koje su iskazali splitski građani dočeku naših boraca, ostao je svima nezaboravni doživljaj.

Oslobođenjem Splita parobrod »Ston« obustavio je tu prvu parobrodarsku prugu na slobodnom Jadranu, da bi prevažao našu vojsku prema sjevernom Jadranu sve do konačne pobjede.

Ova moja kratka sjećanja i zapisi iz teške i opasne plovidbe za vrijeme NOB-e neka bude primjer našim novim generacijama kako se može i pod najtežim uslovima uspješno izvršavati postavljene zadatke. Nek cijene stečenu slobodu za koju se naše pokoljenje borilo.

Kap. Ivo ŠIŠEVIĆ

Slika gore: Parobrod »Ston« predvođen naoružanim brodom »Jadran« ulazi u luku oslobođenog Splita sa članovima okružnog NNO za Dalmaciju na čelu s Vickom Krstulovićem u listopadu 1944. godine.

Slika u sredini: Parobrod Boka prenakrcan zbjega na putu za Bari u studenom 1943. godine.

Slika dole: Parobrod »Ston« u prvoj redovitoj pruzi na slobodarskom Jadranu u rujnu 1944. g.

